

Ивица Младеновић*

*Centre de recherches sociologiques et politiques de Paris
(CRESPPA/Lab-Top)*

*Институт за филозофију и друштвену теорију (ИФДТ),
Београд*

НОВЕ КЛАСНЕ БОРБЕ У ФРАНЦУСКОЈ: СЛУЧАЈ „ЖУТИХ ПРСЛУКА“

Сажетак

Једанаесторо мртвих, преко четири хиљаде лакше и више од стотину тешко повређених (од чега седамнаест избијеног ока и четири покидане руке): ово је досадашњи црни биланс репресије над „Жутим прслуцима“. Француска не памти овако драматичну друштвено-политичку ситуацију – изазвану унутрашњим расцепима – још од убиства алжирских студената 1961. Чак је и Европски парламент, 14. фебруара 2019. године, осудио несразмерну употребу силе и коришћење, у остатку Европе иначе забрањених, ГЛИ-Ф4 граната за разбијање демонстрација, док је УН, када је реч о полицијском насиљу, Француску сврстао у исти ранг са Суданом и Зимбабвеом. О ситуацији у земљи најсликовитије можда говори извођење војске на улице током тзв. акта XIX „Жutih прслука“, у суботу 23. марта 2019. године. Овај рад нуди одговоре на неколико питања: Да ли је овај специфичан покрет могуће тумачити у светлу нових класних расцепа у Француској, и на који се он начин уклапа у Марков концепт класне борбе? Које су социјалне групе које чине његово језгро и по чему се оне разликују од традиционалних класа? У којим социјалним групама налазимо највећу подршку методама борбе овог

* Имејл-адреса аутора: ivica.mladenovic@cnrs.fr.

покрета? Које су његова кључна својства и по чему се разликује у односу на претходне социјалне покрете у Француској, као и, генерално, савремене друштвене покрете у Европи? Каква је политичка артикулација и политички потенцијал „Жutih прслука”?

Кључне речи: „Жути прслуци”, класна борба, класни расцепи, друштвена легитимност, политичка неартикулисаност

ДРУШТВЕНО-ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ

У мају 2016. године министар економије Емануел Макрон (*Emmanuel Macron*) дошао је у посету градићу Лунел, на југу Француске. Изнервиран звиждуцима и критикама штрајкача поводом тзв. „Закона Ел Комри”, односно новог Закона о раду, који је донесен – без јавне расправе и без гласања у доњем дому парламента – на иницијативу председника Франсоа Оланда (*François Hollande*), Макрон је љутито одбрусио једном младићу: „Нећете ме уплашити том Вашом мајицом са кратким рукавима. Најбољи начин да зарадите за одело је да радите”. „Али, ја сањам да радим господине, [...] сви незапослени желе да раде”, одговорио му је незадовољни грађанин (*Le Figaro* 2016). Ова конверзација нам можда и више него већина политичких анализа говори о неолибералној идеологији, чији је најистакнутији представник у Француској данас актуелни председник Пете републике. Да бисмо разумели феномен „Жutih прслука”, важно је, дакле, у кратким цртама скицирати основе речене идеологије и друштвених расцепа наспрам којих се овај покрет јавља као реакција. Теза о „крају историје” конзервативног америчког политиколога и помоћника директора Службе за планирање политика у оквиру Министарства спољних послова Сједињених Америчких Држава, Франсиса Фукујаме (*Francis Fukuyama*), најпре опрезно формулисана у форми питања у тексту објављеном 1989. године у часопису *Национални интерес*, у књизи *Крај историје и последњи човек* из 1992. постала је „чињеница” без било каквог упитника и симбол нове глобалне доксе (*Pierre Bourdieu*). У њој се износи тврдња да је либерално-демократско друштвено-политичко-

економско уређење – у свом победничком облику *à l'américaine* – напokon „универзализовано”. Победивши друге идеологије и алтернативне пожељне визије света, западни неолиберализам је, из те победничке перспективе, тронизован као крајња форма свих људских друштава.

Пресликавање ове парадигме на конкретна друштва у стручној литератури се означава синтагмом „структурно прилагођавање”, коју је у јавну употребу 1986. године увео Међународни монетарни фонд (ММФ). „Структурно прилагођавање” је тако постало име политика иза којих стоје смањивање радних права, спровођење приватизација, редуковање јавне потрошње, дефицита и дуга, „флексибилизација” тржишта рада, подизање границе за одлазак у пензију, у најкраћем: прилагођавање свих сфера друштва логици тржишта и профита. Тенденцијски пад профитне стопе, нарочито у индустријском сектору – који је видљив још 1970-их година – довео је до тога да инвестиције у индустрији на Западу постају мање рентабилне, тј. да доносе мање профита власницима капитала. Међутим, са ширењем капитализма на бивше социјалистичке земље, управљачка класа из земаља центра добила је прилику да такве губитке једним делом надомести у периферним и полупериферним земљама – чији су радници неупоредиво „јефтинији” – и другим делом смањивањем радних и социјалних права на Западу. Брисање или обесмишљавање државних граница, уз глобализацију политика формулисаних „Вашингтонским консензусом”, омогућило јој је тако не само да операционализује своје економске интересе, него и да разори западни раднички покрет (који је од краја XIX до 1980-их година XX века извојевао све социјалне тековине које данас перципирамо као велика достигнућа људске цивилизације: од универзалног права гласа до пензија и годишњих одмора) (Ili 2007). Запослени из целог света су, тиме, постали међусобни конкуренти, а успех хегемоне идеологије се огледа у томе што су претње измештањем предузећа и капитала омогућиле не само очување високих профитних стопа западној управљачкој класи, него и потпуну дезорганизацију „народских класа” (мануелни и немануелни радници, ситни самозапослени и ситни пољопривредници), њихову послушност и додатно разарање класне свести (Kuljić 2008).

Француска је један од примера вишедеценијске неолибералне системске политике стварања претпоставки за урушавање социјалне државе у корист командних класа. Наиме, трошкови државе – мерени процентима бруто домаћег производа – 1993. године чинили су 25,5% БДП-а, док су 2008. године спали на 20%, тј. за више од једне петине. При томе, на годишњем нивоу нпр. 2009. године прикупљено је 142 милијарди евра разних пореза мање него што је то био случај 1982. године. Иако се социјална давања пропорционално смањују, а укупан БДП од 1980. до 2010. године је скоро дуплиран, јавни дуг и буџетски дефицит су експлодирани. Није необично што дати процеси, чији континуитет – уз међусобне разлике у интензитету и нијансама – видимо од Франсоа Митерана (*François Mitterrand*), а нарочито преко Жака Ширака (*Jacques Chirac*), Николе Саркозија (*Nicolas Sarkozy*), па све до Франсоа Оланда и Емануела Макрона, доводе и до све неравномерније расподеле новостворене вредности и повећања социјалних неједнакости. За све то време, пореске олакшице и бенефиције најбогатијима су увишестручене: 1986. године, пореска стопа највишег пореског разреда пореза на доходак била је тако 65%, Влада тзв. плуралне левице Лионела Жоспена (*Lionel Jospin*) 2000. године свела ју је на 50%, а под Николом Саркозијем је износила свега 41%. Осим тога, неке од најважнијих мера свих влада од 1990. године до данас подразумевају смањивање пореза на доходак, имовину, на наслеђе и на поклоне, реалних пореских стопа предузећима, и све то на рачун повећања буџетског јавног дефицита и дуга. Држава је такође на себе преузела и плаћање доприноса за социјално осигурање, који су у ранијим периодима плаћала предузећа, што је додатни буџетски трошак од преко 20 милијарди сваке године (*Informations ouvrières* 2011). Анализирајући класне последице политика „структурног прилагођавања”, поједини истраживачи су дошли до закључка да примена стандарда неолиберализма доводи до, с једне стране, „ширења” на дну друштвене хијерархије, док с друге стране долази до „сакупљања” на врху (Milanović 2007). У веома обимној студији *Капитал у XXI веку*, Тома Пикети (Piketty 2013) је убедљиво документовао тезу да је данашња класна структура на Западу сличнија оној до Другог светског рата, него из „тридесет величанствених” постратних година”.

Са паролом „ни левица, ни десница”, односно „и левица и десница”, Емануел Макрон је у мају 2017. године освојио власт уједињујући доминантне фракције командне класе (до тада подељене у подршци левом и десном центру, тј. Социјалистичкој партији и Републиканцима) (Branco 2019). Његов циљ је био да након деценија отпора „одоздо” (који је, с променљивим успехом, успоравао неолибералне агенде ранијих француских влада), напоскон доврши програм „структурног прилагођавања”. У том кључу, до тада невиђене „неолибералне реформе” у модерној Француској, следиле су једна за другом: додатна деградација радног права и пореске политике, приватизације или припреме за приватизације итд. Чинило се да ће председник операционализовати све што је обећао у предизборној кампањи.¹ Нарочито јер није било никаквих појавних назнака да би његова политика могла бити уздрмана радикалнијим и масовнијим оспоравањем. Емануел Макрон је, због тога, деловао врло самоуверено, на граници ароганције. На пролеће, 22. априла 2018. године, у време снажне, али ипак неуспешне, мобилизације синдиката против усвајања мера које су требале да припреме приватизацију националног јавног предузећа у сектору железница, он је Фокс њузу (*Fox News*) изјавио: „не постоји никаква шанса да се повучем”, јер „[...] ако станем, како мислите да ћу бити у позицији да модернизујем земљу?” (*Le Monde* 2018a). „Генерализовани *Blitzkrieg*” у корист командних класа, како је политиколог Серж Алими (*Serge Halimi*) назвао овај фронтални напад на државу социјалног старања и остатке „друштвеног договора”,

1 О легитимитету председничког политичког програма постоје бројне контроверзе. Јер, победа Емануела Макрона на председничким изборима 2017. године резултат је сплета неколико околности, од којих је најважнија та да су традиционалне француске партије власти изгубиле сваки кредибилитет у друштву. У таквом контексту, уз отворену подршку највећих медија и француског удружења послодаваца (*Le Mouvement des entreprises de France*), Емануел Макрон – који све до пред улазак у последњу трећину изборне кампање није јавности представио предизборни програм – у првом кругу председничких избора, уз рекордно ниску излазност, освојио је свега 24,01% гласова изашлих, односно 17% од укупног броја уписаних у бирачком списку. Притом, како показују релевантна истраживања, проценат оних који су у првом кругу планирали да гласају за Емануела Макрона због тога што подржавају његове политичке предлоге је био свега 25%, док је чак 38% испитаних изјавило да ће за њега гласати због непостојања боље опције (просек гласача других председничких кандидата који су дали овакав одговор је био 25%) (Morin et Zulfikarpasic 2017). Другим речима, овде бранимо став да су резултати другог изборног круга и освојених 66,1% гласова, много више показатељ односа грађана према његовој против-кандидаткињи Марин Ле Пен (*Marine Le Pen*) и француској екстремној десници, него легитимности осмог председника Француске у историји Пете републике.

спроведен је углавном на недемократски начин, тј. усвајањем великог броја *lex specialis*-а (закона по кратком поступку, без расправе у парламенту, што председнику омогућава члан 49, став 3. Устава Републике Француске), дао је одређене резултате и на геополитичком плану. У недељу 11. новембра 2018. године, током велелепне церемоније у Паризу – пред 70 шефова држава и још 30 високих државних делегација – поводом стогодишњице од потписивања примирја у Првом светском рату, неки од највећих француских медија, попут *Le Monde* и *L'Express*, су извештавали о председнику Француске као о новом и неспорном лидеру „демократске” и „либералне” Европе (улога коју је последњих година недвосмислено имала канцеларка Ангела Меркел [*Angela Merkel*], у међувремену политички уздрмана од стране екстремне деснице у Немачкој), и једином европском лидеру који је способан да стане на пут „илибералном” таласу са Истока (Владимир Путин, Јарослав Качински [*Jaroslaw Kaczyński*], Виктор Орбан [*Viktor Orbán*]), као и са Запада – Доналд Трамп [*Donald Trump*]).

Ипак, непуних недељу дана након тога, у суботу 17. новембра, Макронова политичка агенда и глобална лидерска амбиција су снажно дестабилизоване мобилизацијом од близу пола милиона „Жутих прслука”. Формални окидач за овај „устанак” било је најављено повећање „еколошке таксе” у оквиру генералне цене горива, а нарочито дизел горива, која је са 1,16 евра по литру у јуну 2017. године скочила на 1,58 евра у новембру 2018. Незадовољство, ипак, није дошло ниоткуда, нити је узроковано или мотивисано искључиво најављеним повећањем „еколошке таксе”. Како су потврдиле бројне репортаже са „кружних токова”,² речена мера је представљала само „кап која је прелила чашу” нагомиланог незадовољства општим стањем у друштву, а нарочито политиком у корист богатих, чији је симбол постао управо „председник богатих”, како Макрона у децембру 2018. године види 74% Француза (*L'Obs* 2018). Поред тога, од почетка је био доступан податак да би само 10% средстава добијених од „еколошке таксе” био искоришћен за „еколошку транзицију”, док је остатак новца требало да покрије дефицит који је у буџету направљен укидањем

2 Вид. нпр. досије посвећен „Жутим прслучима” који је 01. јануара 2019. године објавио месечник *Le Monde diplomatique* (*Le Monde diplomatique* 2019).

давања којима су били „оптерећени” најбогатији Французи, односно „солидарног пореза на богатство” (*l'impôt de solidarité sur la fortune*) (у земљи у којој има 140.000 бескућника, од чега 30.000 деце; готово 1/5 грађанки и грађана живи у сиромаштву; 16 милиона дочекује сваки нови месец у финансијском минусу; док је, истовремено, број милијардера, у последњих 10 година, утростручен) (*L'Institut national de la statistique et des études économiques [INSEE] n.d.; Observatoire des inégalités [ODI] n.d.; Le Figaro 2019b*). Наравно, овакве „политике” се уклапају у шири тренд нових друштвених противуречности, односно класних расцепа и, нарочито, пролетеризације бивше средње класе у Француској и на Западу. На пример, према извештају англосаксонске консултантске куће либералног усмерења McKinsey за 2018. годину, у периоду од претходних десет година чак 72% или 580 милиона грађана који живе у земљама које окупља Организација за економску сарадњу и развој (ОЕЦД), доживело је смањење или стагнацију својих реалних прихода. У деценији која пак претходи 2008. години, таква ситуација је у истим земљама задесила нпр. свега 10 милиона људи. Са друге стране, према реченом истраживању, чак 80% створеног новог богатства између 2008. и 2018. године завршило је у рукама 1% најбогатијих.

СОЦИОЛОШКА РАДИОГРАФИЈА „ЖУТИХ ПРСЛУКА”

На овом месту се поставља питање ко у ствари, у социјалном смислу, чини овај сасвим оригиналан оспоравајући покрет у савременој историји Француске? Истраживање ИФОП-а (*Institut français d'opinion publique*), спроведено на репрезентативном узорку крајем децембра 2018. године, као и анализе Жерома Фуркеа (*Jérôme Fourquet*), Силвана Мантернаша (*Sylvain Manternach*) и Жана-Лорена Каселија (*Jean-Laurent Cassely*) за фондацију Жан Жорес (*Fondation Jean Jaurès*) (уп. *Fourquet et Manternach 2018; Cassely et Fourquet 2019*), дају недвосмислен одговор на то питање. Наиме, ради се о политички веома хетерогеном, али географски и класно хомогеном покрету. Елем, незадовољство је примарно концентрисано на: 1. делове Француске које географ Рожер

Бринер (*Roger Bruner*) назива „дијагоналом пражњења”, од Ардена до Високих Пиринеја, тј. у све напуштенијим руралним, али и периурбаним департманима (близу великих градова) (Bruner 1994, 11–27); 2. „народске класе”, али и осиромашене средње слојеве. У најкраћем, то је Француска која се много више брине о крају месеца, него о крају света. Из интервјуа са учесницима протеста произилази да се ради о грађанкама и грађанима који живе у деловима земље у којима нема развијених јавних саобраћајних услуга, па често морају да иду аутомобилом до урбаног центра где им се налази радно место, или до оближњег урбаног места које им представља транзитно одредиште до великог града; који, због повећања цене потрошачке корпе и основних трошкова (кирија, струја, грејање, осигурање), једва успевају да саставе месечни буџет; и, напokon, који више не могу да приуште неколико месечних излазака у ресторан и биоскоп са децом, забаву и друге хобије који су у Француској до скоро били типични за средњу класу.³ Језгро „Жутих прслука” тако чине радници у „сервисној индустрији” – возачи камиона, виљушкара, достављачи разних врста роба и др. – којима је жути прслук врло често и део „радног одела”. Организатор прве блокаде 17. новембра 2018. године је нпр. Ерик Друе (*Eric Drouet*), који је са свог радног места, тј. директним укључењем преко Фејсбука (*Facebook*) из свог камиона – позвао пратиоце на побуну против Емануела Макрона.

Примера ради, неки аутори управо у возачу виљушкара виде симбола „Жутих прслука” (Cassely et Fourquet 2019). Наиме, у све глобализованијој економији, где се прилив робе непрестано повећава, возач виљушкара заузима све важнију улогу. Штавише, он је у позном западном капитализму постао емблематична фигура новог пролетера, односно заузео је у симболичком универзуму некадашње место радника у металној индустрији. Недовољно познато и признато у јавном простору, занимање возача виљушкара постало је референца

3 У бројним телевизијским репортажама могли смо да видимо неке од јунака „Жутих прслука”. Тако смо, између осталих, упознали Силви Фернандес (*Sylvie Fernandes*), магационерку и возачицу виљушкара из малог градића Ариџ (*Ariège*), који се налази на крајњем југу Француске. Силви је, као самохрана мајка три кћери, недавно добила уговор на неодређено, али њена финансијска ситуација тиме није побољшана. Њена нето плата је 1.385 евра месечно, од чега издваја 700 евра на враћање кредита за кућу и још 245 евра на друге кућне трошкове. На ово треба додати и 300 евра пореза (Martin 2018).

за све послове невидљиве сервисне радничке класе. Радећи у сектору транспорта и логистике, често у прекарном положају у малим али бројним предузећима подизвођачима – у којима нема синдиката – возачи виљушкара су изложени бројним ризичним ситуацијама: неправилно држање тела, интензивни ритмови рада, бука, вибрације итд. Према Институту за истраживање безбедности и превенција незгода на раду и професионалних болести (*Institut national de recherche et de sécurité pour la prévention des accidents du travail et des maladies professionnelles*), управо међу овим радницима налазимо по неколико хиљада боловања и декларација о болестима изазваним на радном месту. Управо су уз помоћ виљушкара – који је био паркиран на градилишту поред – 5. јануара 2019. године „Жути прслуци” разбили врата министарства портпарола Владе Бенжамана Гривоа (*Benjamin Griveaux*), након чега је исти био евакуисан. Ова чињеница није прошла непримећено у великим медијима, изазивајући и саркастичне опаске о новом рушилачком оруђу. Стога, није необично и што су „палете”, које се повезују са виљушкарима, од самог почетка биле важно средство којим је вршена блокада кружних токова. Током више протестних чинова (на фр. *actes*) „Жутих прслука”, фигура возача виљушкара је заузимала једно од централних места, било кроз репортаже са кружних токова, или у извештајима о „насилним манифестацијама”. Осим тога, полицијски извештаји о приведенима су такође илустративни. Наиме, међу двадесетак особа осуђених по кратком поступку 10. децембра 2018. године „због рушења Париза” десет дана раније, међу појединцима чије су професије „радник у кланици”, „аутолимар” или „виноградар”, налазимо тројицу возача виљушкара. Неким возачима виљушкара, осуђеницима у Лиону или Монпељеу, локалне новине су посветиле велику пажњу, представљајући њихове портрете.

Покрет „Жути прслуци” се тако уписује у противуречности позног западног капитализма. Јер, како прегнантно закључују Патрик Артус (*Patrick Artus*) и Мари-Пол Вирар (*Marie-Paule Virard*) (2018), паралелно са новим и високоплаћеним пословима у новим технологијама и у финансијама, видимо раст мање продуктивних, мање плаћених, мање квалификованих и мање заштићених „услужних” послова, који доводе до

феномена „сиромашног радника“. Другим речима, процес деиндустријализације, односно миграције традиционалне индустрије из земаља ОЕЦД у земље (полу) периферије, довео је до деформације структуре послова: с једне стране је приметан раст малобројних али високо софистицираних и добро плаћених послова, а с друге раст бројних сервисних и ниско плаћених послова. Имајући ово у виду, као и главни резултат теренског истраживања на чијем челу је био социолог Јан ле Лан (*Yann Le Lann*), да је есенцијални захтев „Жутих прслука“ са кружних токова у ствари ревалоризација рада,⁴ није необично што највећу подршку „Жутим прслуцима“ дају мануелни радници, незапослени, немануелни радници, samozапослени и пензионери. Подршка је, с друге стране, неупоредиво скромнија када је реч о тзв. „прелазним професијама“ које су, према Националном институту за статистику и економске студије, носећа кохорта средње класе, а најмања је међу интелектуалним професијама. Симетрично, индиферентност према овом покрету, као и противљење, па и непријатељство, највидљивији су управо у овим категоријама. Штавише, међу потписницима петиција који се противе „Жутим прслуцима“, или онима који их на друштвеним мрежама највише критикују, снажно су заступљени управо они који припадају привилегованим професионалним слојевима. Ово је резултат свих релевантних стручних истраживања спроведених на тему социјалног карактера покрета „Жути прслуци“ и без обзира на методолошки приступ или интерпретативни оквир анализе (уп. Jeanpierre 2019).

На пример, већ поменуто истраживање ИФОП-а и Фондације Жан Жорес показује да је подршка „Жутим прслуцима“, с друге стране, неупоредиво скромнија када је реч о тзв. „прелазним професијама“ које су, према „Националном институту за статистику и економске студије“ носећа кохорта средње класе, а најмања је међу интелектуалним професијама. Симетрично, индиферентност према овом покрету (23%, у односу на 16% у укупној популацији), као и противљење, па и непријатељство (23%, у односу на 15%, у укупној популацији),

4 Истраживање је спровео колектив *Quantité critique*, састављен од истраживача са Универзитета у Лилу и *Sciences Po* из Париза. Резултати истраживања су објављени у дневнику *Le Monde* 25. децембра 2018 под насловом: „Покрет 'Жутих прслука' је пре свега захтев за ревалоризацијом рада“ (*Le Monde* 2018b).

највидљивији су управо у овим категоријама. Штавише, међу потписницима петиција који се противе „Жутим прслучима”, или онима који их на друштвеним мрежама највише критикују, снажно су заступљени управо они који припадају привилегованим професионалним слојевима. С обзиром да нису изложени економској несигурности, односно да највећи део времена проводе у великим градовима, у којима углавном користе благодети заједничког транспорта (док им аутомобили најчешће служе за рекреацију преко викенда), ови слојеви много више размишљају о „крају света”, тј. показују већи сензибилитет за зелену проблематику. Још је видљивији класни расцеп када се пређе на следећи ниво, тј. ниво који укључује и активистички елемент – идентификацију са покретом. Наиме, према истом истраживању само 11% појединаца који раде у интелектуалним професијама себе види као „Жуте прслук”. Тај удео се диже на 13%, када је реч о прелазним професијама и 15%, код пензионера, док је идентификација са покретом знатно виша код немануелних радника (23%), samozaposlenih (25%) и, нарочито, код мануелних радника (31%). Иако у Француској разлика у статусу између samozaposlenih и немануелних радника традиционално политички цепа ове групације, оне овога пута чине део истог „социјалног фронта”. Осим што су у просеку слабије образовани, оно што повезује samozaposlene и немануелне и мануелне раднике је обављање напорних послова.

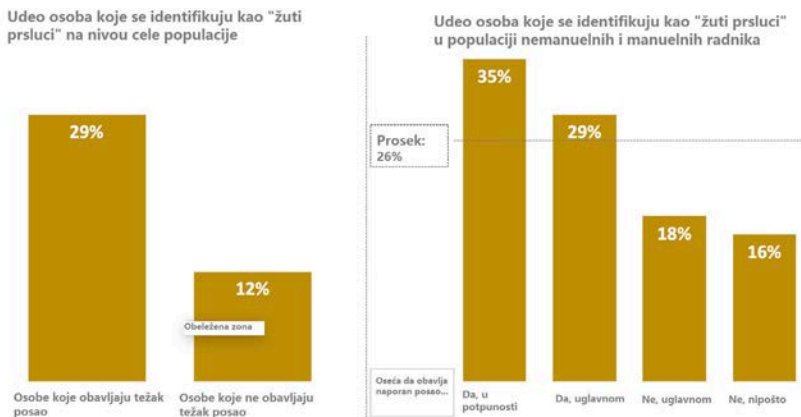
Графикон бр. 1.

Извор: Fourquet et Manternach, 28. новембар 2018.

По подацима истог истраживања, идентификација са „Жутим прслуцима” пропорционално је повезана управо са чињеницом да се обавља напоран посао. Међу Французима који обављају задатке или покрете репетитивног карактера, који морају да подижу велики терет, који раде ноћу или имају нестандартно радно време, који су изложени буци или раде напољу, чак и под лошим временским условима итд., њих 29% себе види као „Жути прслук”, наспрот само 12% међу онима који не обављају овај тип посла. Осим тога, не подразумевају све професије у оквиру ових „народских категорија” исти степен напора. Другим речима, што је изложенија напору, снажнија је тенденција да ће се особа препознати као „Жути прслук”. Удео радника који се декларишу као „Жути прслуци” међу немануелним и мануелним радницима који не виде свој посао као напоран је 16%, а међу онима који сматрају да су изложени различитим типовима стреса и напора дупло више – 35%. У најкраћем, можемо да закључимо да – упркос одређеној хетерогености (учешће крајње левичарских и десничарских активиста, ЛГБТ, феминистичких и еколошких удружења, студената, средњошколаца, итд., о чему ће бити речи у наредном одељку) – најчвршћа социјална база „Жутих прслука” долази из „народских крајева” и из „народских класа”, тј. да се регрутује међу „најрадничкијим” деловима становништва. То су појединци који обављају тешке, слабо квалификоване и слабо плаћене послове, који су, без обзира што су неопходни за стабилно функционисање економског система, слабо друштвено видљиви и цењени. На основу речених истраживања, можемо дакле да закључимо да се ради о радницима, који – отуђени од свог посла, смештени на руб егзистенције и друштвеног признања – навлаче жути прслук како би се изборили за достојанствене животне услове, али и за друштвено препознавање и признање.

Графикон бр. 2

Извор: Fourquet et Manternach, 28. новембар 2018.

КАРАКТЕР ПОКРЕТА „ЖУТИ ПРСЛУЦИ”

Покрет „Жутих прслука” је мешавина старог и новог: а) Са једне стране, на делу је, како смо видели, мобилизација коју предводе и подржавају готово искључиво доминирани, што нас наводи да правимо паралеле и тражимо сличности са нпр. санкилотима и жакријима који су се борили против Старог режима. Штавише, како показује Жерар Ноаријел (Noiriel 2019), један од највећих живих француских историчара, неки од савремених интелектуалаца, који су се иначе ставили на страну доминантних и с презиром говоре и пишу о „Жутим прслуцима”, сасвим оправдано праве овакве паралеле. Јер, све народне побуне на чијем су се челу нашли „презрени на свету” – од санкилота, преко Револуције 1848. године, до Париске комуне – имају неколико особености: јављају се у форми самоорганизације, повезују људе који нису повезани од раније, одбацују естаблирану политичку класу и сва посредничка тела, и избацују у први план људе који долазе искључиво из народа,⁵ али су способни да се надгорњавају са елитом. Управо су ово карактеристике и „Жутих прслука”;

⁵ Осим тога, сам концепт „народа”, или на латинском *rōpulus*, у Француској се јавља у XV веку у језику елита, како би се њиме обележили управо побуњеници, „заједница”, „мали”, „мршави”, „механички људи”.

агиљност и спретност у коришћењу модерних средстава комуникације, друштвених мрежа, интервенција у медијима, као и капацитет да се од суботе до суботе подижу блокаде на различитим местима, од кружних токова у забаченим деловима земље, до самих центара моћи и луксуза у центру Париза (са посебном фасцинацијом Шанзелизеом). Управо то је и једна од кључних разлика у односу на традиционалне друштвене и политичке покрете у Француској XX, али и у прве две деценије XXI века, који су доминантно били контролисани од синдиката и политичких партија, и концентрисани на специфичне делове града, симболички важне левици или десници.⁶ Ради се, такође, о врло специфичном народном покрету који је показао много већи потенцијал да изврши друштвени притисак на власт,⁷ него да директно мобилизује људе на акцију (наиме, покрет је уживао велику подршку јавног мњења, нарочито „народских класа”, иако је једна од његових одлика директно везана за насилне методе; међутим, они који су га вербално подржавали нису нужно били спремни да и сами ступе у акцију, те је број учесника био скроман у односу на укупно становништво Француске. Наиме, према извештајима полиције, најмасовнији скуп је бројао 280.000 особа).

У односу на уобичајене форме народних мобилизација, „трансгресивност” је још једна од квалитативних одлика „Жутих прслука”. Она се испољава на следећи начин:

- путем начина организације (скупови су углавном били непријављени, није постојало вођство покрета, тј. покрет је био потпуно нехијерархијски и хоризонталан, тако да је свако имао право да говори испред покрета, али не у име покрета, него у сопствено име као његовог дела. Имали смо тако ситуацију да је на стотине „Жутих прслука” прошло кроз разне ТВ и радио емисије);
- кроз захтеве (упркос покушајима разних експерата да изврше утицај на дефинисање и јасно омеђење

6 Када је реч о Паризу, манифестације под контролом партија левице и синдиката су нпр. традиционално концентрисане на тргове Бастиља и Република, док су оне предвођене десницом углавном везане за трг Трокадеро.

7 Макронова власт је морала да направи уступке какве ни једна левичарска партија, синдикат или грађански протест није успео да издејствује у претходних двадесет година (Jeanpierre 2019).

захтева, захтеви су били врло дивергентни. Ипак, међу главним захтевима се издвајају неколико општих захтева: повећање куповне моћи, праведни порези, спречавање ауторитаризма власти и организовање референдума на грађанску иницијативу);

- кроз динамику промене захтева (политичка неартикулисаност покрета, али и његов јасно социјални карактер, довели су до тога да се брзо прешло са одбацивања повећања „еколошке таксе” на гориво на друге речене захтеве);

- путем репертоара акција (неучешће, тј. маргинални утицај левичарских партија, одразило се тако што није било позива на штрајкове или на манифестације које подразумевају масовну концентрацију учесника на уобичајеним местима протеста; напротив, окупљања самоорганизованих грађана дешавала су се на кружним токовима, паркинзима испред супермаркета, уз блокирање провинцијских и периферних путних праваца и сл.);

- кроз одбацивање преговора са властима (сваки пристанак на преговоре би утицао на промену карактера покрета – прецизирање захтева и избор гласноговорника и формалних лидера – што је са резигнацијом одбијано од стране огромне већине „Жутих прслука”, док су противници тога „из својих редова“ беспоговорно денунцирани, итд.

Покрет „Жутих прслука” се тако једним делом уклапа у тренд савремених покрета оспоравања. У питању је идеолошки углавном неартикулисан и популистички покрет – у социолошком значењу појма „популизам” – против естаблишмента, односно против естаблираних економских политика и доминантних тенденција институционалног функционисања, а нарочито против политичког система у целини (што је нарочито важно, јер је избор Емануела Макрона и великог броја нових заступника у француски парламент, у лево и десно либералним медијима и од стране најприсутнијих коментатора друштвених збивања представљен као чин регенерације француског политичког система). Захтеви за повећањем „куповне моћи” генерално, пре него за

прецизним повећањем плата; за смањењем пореза генерално, уместо за смањењем ПДВ-а (који је најдиректнији удар на радне слојеве) или за повећањем прогресивних пореза (који је најдиректнији удар на најбогатије); позивање на народ („ми Французи, против однарођених елита...“) уместо на класу („ми радници...“) итд., само су неке од популистичких тенденција које можемо да уочимо, у последњих неколико година и у контексту стратешких заокрета најрелевантнијих европских левичарских партија (ПОДЕМОС-а у Шпанији, Непокорене Француске, итд.). Наравно, популистичке тенденције су социолошки очекиване имајући у виду контекст разарања класне свести, дискредитацију левичарских политичких и економских организација, и уопште, кризу репрезентације радничких слојева (што је један од највећих успеха хегемоне идеологије). Према подацима Центра за истраживање и посматрање услова живота (*CRÉDOC*), на пример, скоро 2/3 Француза сматра да припада средњој класи, док 64% њих мисли да су незапослени криви за њихове невоље.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

„Историја свих досадашњих друштава је историја класних борби“

Карл Маркс и Фридрих Енгелс

Није потребно прихватити цитирани исказ Карла Маркса (*Karl Marx*) и Фридриха Енгелса (*Friedrich Engels*) да бисмо констатовали како су класни расцепи и класна борба једна од историјских константи и обележје свеукупне људске историје. О томе су много пре марксистичких аутора писали нпр. Давид Рикардо (*David Ricardo*), али и неки историчари који су заговарали капиталистичко друштвено-економско уређење. Класна борба, притом, не подразумева – како се то често „самоподразумева“ – искључиво директну конфронтацију, односно „рат“ између доминираних и доминантних,⁸ већ врло широк дијапазон облика конфликта, коришћених средстава и

8 Ворен Бафет (*Warren Buffett*), амерички милијардер и један од најбогатијих људи на свету, тако меша концепте „класне борбе“ и „класног рата“: „Класни рат постоји, то је чињеница, али моја је класа, класа богатих, та која га добија, ми побеђујемо“ (*New York Times* 2006).

степен „класне свести” у позиционирању када је реч о односу између основних друштвених снага: од револуционарних тежњи и насиља до „малих” борби – у оквиру „цивилног” и/или „политичког друштва” (Антонио Грамши [*Antonio Gramsci*]) – за више наднице, или за очување надница, радних услова итд. Штавише, овај други облик класне борбе, пригушена класна борба или класна борба ниског интензитета, неупоредиво је присутнија у људској историји. Било како било, од специфичности конкретних историјских околности и снаге економских и политичких организација доминантних и доминираних – синдиката и политичких партија – зависи њихов однос снага у класној борби. Након разарања историјски постојећег социјализма на Истоку, Запад улази у постмодерну фазу, коју пољско-амерички социолог Зигмунт Бауман (*Zygmunt Bauman*) назива животом у „текућем” друштву (Bauman 2013). За разлику од друштва модерности, које се карактерише „чврстим структурама” – утемељеним у „вестфалском” међународном поретку, сувереној „држави–нацији”, стабилним друштвеним институцијама и заједници са јаким вредносним основама, у постмодерној фази ове системске везе све више нестају. Овај пад модерности је, како показује амерички социолог и филозоф Кристофер Лаш (*Christopher Lasch*) у својој књизи *Култура нарцизма* (2008), довео не само до антрополошког заокрета, него и до дубоких социјалних трансформација у развијеним западним државама. Синдикално организовани пролетери у фабрикама на пример уступили су место новој фигури: прекарном раднику у „услужном сектору”, као изразу постиндустријске метаморфозе Запада; док је, истовремено, јачање средње класе представљено као доказ новог, „хомогеног” и „неконфликтног” друштва, друштва без класне борбе.

Међутим, како потврђују бројне социолошке, економске и политиколошке студије, као и пример „Жутих прслука” у Француској, ова идеолошки хегемона визија о „хомогености” представља маску која прикрива све већу експлозију социјалних неједнакости и сиромаштва, односно, како каже немачки политиколог Мајкл Хајнрих (*Michael Heinrich*), нових историјских облика класног расцепа, класне борбе (Heinrich 2012), али и оспоравајућих снага хегемоне друштвено-економске формације. Ипак, због снаге хегемоне

идеологије, нови оспоравајући покрети су политички углавном неартикулисани. Ова политичка „неартикулисаност”⁹ је истовремено и недостатак и предност. Недостатак, јер нам је пракса показала да без јасне, паралелне и артикулисане борбе на два фронта, друштвеном и политичком, никакав прогрес у јавном интересу није могућ. Потчињени слојеви су у историјској вертикали правили највеће продоре у борби за једнакост управо у периодима када су њихове економске организације (синдикати) и политичке организације (партије) биле на врхунцу моћи. Међутим, у контексту када су исти на дну моћи (у поређењу са ситуацијом у последњих 100 година), предност трансгресивних народних покрета, какав је покрет „Жутих прслука”, налази се у томе што су, у односу на друге савремене покрете оспоравања – који су под контролом слабих синдиката, политичких партија или грађанских удружења – способнији да натерају власт на повлачење. Њихова неорганизованост, „неконтролисаност” и спремност на насиље је управо оно што их чини потпуно непредвидљивим. Управо је то оно што наводи на страх политичку елиту, али и командну класу у целини, од „враћања у примитивне облике класне борбе” – како је ефекат „Жутих прслука” 11. јануара 2019. године дефинисао Жан-Ерик Шотл (*Jean-Eric Schoettl*), конзервативни државни функционер, тј. бивши генерални секретар Уставног савета Француске и актуелни копредседник Тајне комисије за националну одбрану (*Commission du secret de la Défense nationale*) (*Le Figaro* 2019a). На том трагу треба разумети и изјаву од 13. децембра 2018. године на телевизијском каналу *Canal+* чији је аутор један од најпознатијих француских ултралибералних новинара часописа *L'Opinion*, иначе близак круговима економске елите: „Све велике фирме ће изделити бонусе, јер су се њихови челници заиста уплашили да ће им главе завршити на копљима. Ах да, велике компаније [...] Кад је сванула црна субота, оне су, упркос губицима, све редом звале председника Удружења послодаваца понављајући: 'Све им дај! Све им дај, јер у супротном [...]' Осећали су се угрожено. Физички угрожено.”

9 Међу „Жутих прслуцима” тако налазимо и људе који су гласали за Национални збор, за Непокорену Француску, за Макронову листу „Француска у покрету”, за Републиканце и за Социјалистичку партију (Fourquet et Manternach 2018).

РЕФЕРЕНЦЕ

- Artus, Patrick, et Marie-Paule Virard. 2018. *Et si les salariés se révoltaient?*. Paris: Fayard.
- Bauman, Zygmunt. 2013. *La vie liquide*. Paris: Fayard.
- Branco, Juan. 2019. *Crépuscule*. Paris: Points.
- Bruner, Roger. 1994. "La géographie aujourd'hui: des concepts à l'enseignement." *Tréma* 5: 11–27.
- Cassely, Jean-Laurent, et Jérôme Fourquet. 2019. *Génération cariste: comment la crise des 'gilets jaunes' a révélé le destin des classes populaires*. Paris: Fondation Jean-Jaurès.
- Fourquet, Jérôme, et Sylvain Manternach. 2018. *Les «gilets jaunes»: révélateurs fluorescents des fractures français*. Paris : Fondation Jean-Jaurès.
- Heinrich, Michael. 2012. *An Introduction to the Three Volumes of Karl Marx's Capital*, New York: NYU Press.
- Ili, Džef. 2007. *Kovanje demokratije: istorija evropske levice, 1850–2000*. Beograd: Fabrika knjiga.
- Informations ouvrières*. 2011. "Dossier & arguments, D'où vient la dette de l'Etat?" N°163.
- Jeanpierre, Laurent. 2019. *In Girum. Les leçons politiques des ronds-points*. Paris: La Découverte.
- Kuljić, Todor. 2008. „Neoliberalizam i levica.” U *Sloboda, jednakost, solidarnost, internacionalizam: Izazovi i perspektive savremene levice u Srbiji*, ur. Ivica Mladenović i Milena Timotijević, 37–65. Beograd: Friedrich Ebert Stiftung.
- Lasch, Christopher. 2008. *La culture du narcissisme*. Paris: Flammarion, coll. «Champs Essais».
- Le Figaro*. 2016. "Emmanuel Macron: Le meilleur moyen de se payer un costard, c'est de travailler." 27 mai 2016 [https://www.lefigaro.fr/politique/le-scan/2016/05/27/25001-20160527ARTFIG00392-emmanuel-macron-le-meilleur-moyen-de-se-payer-un-costard-c-est-de-travailler.php].

- Le Figaro*. 2019a. “Gilets jaunes”, de l'électrochoc salutaire à l'exaltation primitive de la lutte des classes.” 11 janvier 2019 [<https://www.lefigaro.fr/vox/societe/2019/01/11/31003-20190111ARTFIG00280-jean-eric-schoettl-8220gilets-jaunes8221-de-l-electrochoc-salutaire-a-l-exaltation-primitive-de-la-lutte-des-classes.php>].
- Le Figaro*. 2019b. “Les milliardaires français s'enrichissent plus vite que les autres.” 1 juillet 2019 [<https://www.lefigaro.fr/conjoncture/les-milliardaires-francais-s-enrichissent-plus-vite-que-les-autres-20190701>].
- Le Monde*. 2018a. “Sur Fox News, Emmanuel Macron exclut tout recul dans le train des réformes.” 22 avril 2018 [https://www.lemonde.fr/politique/article/2018/04/22/sur-fox-news-emmanuel-macron-exclut-tout-recul-dans-le-train-des-reformes_5289046_823448.html].
- Le Monde*. 2018b. “Le mouvement des “gilets jaunes” est avant tout une demande de revalorisation du travail.” 25 décembre 2018 [https://www.lemonde.fr/societe/article/2018/12/24/le-mouvement-des-gilets-jaunes-est-avant-tout-une-demande-de-revalorisation-du-travail_5401713_3224.html].
- Le Monde diplomatique*. 2019. “Le soulèvement français: Dossier gilets jaunes.” 1 janvier 2019 [<https://www.monde-diplomatique.fr/2019/01/A/59449>].
- L'Institut national de la statistique et des études économiques [INSEE]. n.d. 2018. “Estimation avancée du taux de pauvreté.” *L'Institut national de la statistique et des études économiques*. Le 8 juillet 2019. <https://www.insee.fr/fr/statistiques/4231288>.
- L'Obs*. 2018. “Macron est plus que jamais perçu comme le président des riches.” 18. décembre 2018.
- Martin, Marie. 2018. “Ariège: rencontre avec Sylvie, gilet jaune en lutte depuis trois semaines.” France 3 Occitanie. 9 décembre 2018.
- Milanović, Branko. 2007. *Dva lica globalizacije*. Beograd: Arhipelag.

- New York Times*. 2006. “In Class Warfare, Guess Which Class Is Winning”. 26 November 2006 [<https://www.nytimes.com/2006/11/26/business/yourmoney/26every.html>].
- Morin, Chloé, et Adelaïde Zulfikarpasic. 2017. *Le paradoxe Macron*. Paris: Fondation Jean-Jaurès.
- Noiriel, Gérard. 2019. *Les gilets jaunes à la lumière de l'histoire*. Paris: Aube.
- Observatoire des inégalités [ODI] n.d. 2013. “140 000 sans-domicile en France.” Observatoire des inégalités. Le 9 septembre 2019. <https://www.inegalites.fr/140-000-sans-domicile-en-France>.
- Piketty, Thomas. 2013. *Le Capital au XXIe siècle*. Paris: Le Seuil.

Ivica Mladenović*

*Centre de recherches sociologiques et politiques de Paris
(CRESPPA/Lab-Top)*

Institute for Philosophy and Social Theory (IFDT), Belgrade

THE NEW CLASS STRUGGLES IN FRANCE: THE CASE OF “YELLOW VESTS”

Resume

On November 17, 2018, one of the most successful social movements in the country's recent history, the “Yellow Vests”, was born in France. What particularly sets it apart from any other similar movements is violence. It's “Yellow Vests” violence towards state and economic power centers, as well as the state's violence against the movement. Eleven dead, over four thousand lightly and more than a hundred seriously injured (seventeen of whom had injured eyes and four broken hands): this is the black balance of repression of the “Yellow Vests” for so far. The French only have distant memories of such a dramatic socio-political situation. France has not had clashes like this since the killing of Algerian students in 1961, both the results of internal divisions. Even the European Parliament condemned the disproportionate use of force and violence on February 14, 2019, as well as the use of the, otherwise prohibited, GLI-F4 demonstration shells in the rest of Europe. Meanwhile the UN has ranked police response and ensuing violence in France to be on par with events in Sudan and Zimbabwe. This situation is best illustrated when the French military took to the streets during the so-called Act XIX of the “Yellow Vests” on Saturday, March 23, 2019. In order to offer answers how can this specific movement be interpreted in the light of new class divisions in France and how does it fit into Marx's concept of class struggle, I have identified following issues: What are the social groups that make up its core and how are they different from the traditional classes? In which social groups do we find the greatest support for the methods of fighting this movement? What are the key features of this current movement and how does it differ from

---

* E-mail address: ivica.mladenovic@cns.fr

previous social movements in France and, in general, contemporary social movements in Europe? What is the political articulation and political potential of the “Yellow Vests”? In this paper, relying on the results of several existing researches in France, I have shown that this movement is an expression of class divisions known in the capitalist center countries in recent decades. Therefore, the prominent class character of the protests is manifested in the fact that the activist base of “Yellow Vests” is made up of individuals coming from popular classes, mostly supported in these “strata”. Its character is largely determined by their demand for re-evaluation of work and work conditions. In addition, I have shown that this movement has both – the old and the new components, but also differs in its transgressive way of functioning as opposed to the new contestation movements. At the same time, disorganization, uncontrollable side of the movement, as well as the use of violence are the reasons why this movement is more capable of forcing the authorities to make concessions regarding the context of weak left-wing parties and trade unions.

Keywords: “Yellow Vests”, class struggle, class cleavages, social legitimacy, political inarticulation

---

* Овај рад је примљен 30. октобра 2019. године, а прихваћен на састанку Редакције 4. јуна 2020. године.